

**TÜRK DİLİ ÖĞRETİSİ OLARAK KAŞGARLI MAHMUD VE ÖĞRETİM
METODU AÇISINDAN DÎVÂNÜ LUGATÎ'T-TÜRK**

İsmail TAŞ*

ÖZET

Dil, insanlar arasında, gerek bireysel gerekse kitlesel iletişimi sağlayan bir araç olarak kullanılmaktadır. Kültürlerin taşıyıcısı ve temel unsuru olan dil hiçbir zaman durağan halde olmamıştır. Bir milletin duygu ve düşünce hazinesi dil vasıtasıyla nesilden nesle aktarılır. Türkçe de yüzyıllar boyu akıp gelen bir nehir gibi, içinden geçtiği her topraktan bir unsur almıştır. Türk dilinin en ince ayrıntılarının görüldüğü eserlerin başında Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılan Dîvânü Lugatî't-Türk gelmektedir. Bu çalışmada Türk dilinin öğretimi konusunda, Kaşgarlı Mahmud ve eseri Dîvânü Lugatî't-Türk'e değinilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kaşgarlı Mahmud, Dîvânü Lugatî't-Türk, Türkçenin öğretimi

ABSTRACT

Language is used both as tool which supplies individual and also mass communication among people. Language -that is the bearer and the main element of the cultures- has never been constant. The emotional and notional treasure of a nation is transferred from one generation to another via language. Turkish has taken an element from the places where it has passed through the centuries. Dîvânü Lugatî't-Türk, written by Mahmud el-Kasgarî, is considered as one of the most

detailed work of Turkish language. In this paper, Mahmud el-Kasgarî 's Dîvânü Lugatî't-Türk is mentioned with regard to Turkish Language teaching.

Keywords: el-Kasgarî 's Dîvânü Lugatî't-Türk, Mahmud el-Kasgarî 's, Turkish Language teaching.

İnsanı öteki canlılardan ayıran ön önemli özellik şüphesiz ki dildir. İnsanoğlu dil sayesinde düşündüklerini ve gördüklerini tespit edebilmekte ve bunları kuşaktan kuşağa aktararak bir kültür birikimi sağlamaktadır. Dil, insanlar arasında, gerek bireysel gerekse kitlesel, iletişimi sağlayan bir araç olarak kullanılmaktadır.¹ Aslında dil tanımlaması çok farklı şekillerde yapılmıştır ve her araştırmacıya göre de bir yönüyle farklılık göstermektedir. Ancak bunların her birine bakıldığında ortak olan dilin iletişimi sağlayan bir fonksiyonda yer almasıdır. İletişim, adeta insanın var oluşuyla ve var olma amacıyla özdeşleşmiş haldedir. İletişim insanın bilgi faaliyetine bağlı olarak ortaya çıkıp, dallanıp budaklanarak günümüzde daha da önemli bir hale gelmiştir. İleten insan, dil ile hangi tür seviyede olursa olsun bir bilgi parçacığını iletir. Öyleyse, iletken insan aynı zamanda bir bilen ve bildiğini zannettiği şeyleri iletken insandır.² Bu iletim ise, her türlü boyutuyla, dil ile gerçekleşmektedir.

Dil, üstün bir sanatkarın elinden çıkmış harikulade eşsiz bir yapıya benzemektedir. Seslerin alelade bir şekilde bir araya gelmesiyle kelimeler, alelade kelimelerin bir araya gelmesiyle cümlelerin oluşması asla görülmemiştir. Bütün sesler bir amaç, bir düzenli yönelişle bir araya gelmekte ve kişinin düşünce yapısına göre şekillenerek bir mesaj vermektedir. Kelimelerin bir araya gelmesi sonucu oluşan yapıda anlatılmak istenen bir olgu varsa buna cümle denmektedir. Yoksa anlamsız sesler örgüsünden oluşmuş çağrılara dil diyemeyiz. Dilin bir amaç uğruna belli bir şekilde kullanılması söz konusudur. Tıpkı eşsiz güzelliğe sahip bir bina inşa etmek gibidir.

Düşünce dünyamız sürekli bir ilerleyiş içerisindedir. İnsan somut olan düşünceden soyut olan düşünce sistemine doğru ilerler. Düşüncelerin dil ile

¹ Mustafa Özkan, Hatice Tören, Osman Esin, **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Filiz Kitabevi Yay., İstanbul 2006, 2.baskı s. III

² H.Mustafa, Açıkgöz, **İletişim Felsefesine Giriş**, Birey Yay., İstanbul 2003, 2.baskı s. 21

* Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Yeni Türk Dili Anabilim Dalı, ismailtas80@gmail.com, ismailtas@istanbul.edu.tr

ifade edildiği göz önüne alınırsa dil bir yandan düşünceyi oluştururken kendi varlığını da düşünceye borçlu olmaktadır. Bir milletin dili o milletin dünya görüşünden ayrı olamaz. Kültürlerin taşıyıcısı ve temel unsuru olan dil hiçbir zaman durağan halde olmamıştır. Bir milletin duygu ve düşünce hazinesi dil vasıtasıyla nesilden nesle aktarılır. Türkçe de yüzyıllar boyu akıp gelen bir nehir gibi, içinden geçtiği her topraktan bir unsur almıştır.³ Türkçenin tarihi gelişimi seyrine baktığımızda ilişkide bulunduğu kültürlerden etkilenmiş ve yeni kavramları haznesine katmıştır.

İnsan somut olan düşünceden soyut olan düşünce sistemine doğru ilerler. Düşüncelerin dil ile ifade edildiği göz önüne alınırsa dil bir yandan düşünceyi oluştururken kendi varlığını da düşünceye borçlu olmaktadır. Bir kediyi düşündüğümüzde onu seslerle dış dünyadaki göstergesini zihnimize getirecek şekilde seslendirmekteyiz. Bunu her toplum kendi zihni işleyişi ve dünyayı algılamasına göre seslere dökmektedir. Bu da bize her dilin kuruluş döneminden getirdiği bir yapı ve işleyiş tarzının olduğunu gösterir. Bir dilin cümle kuruluşu, o toplumun düşünce dünyasına bağlı olarak, yüzyıllar öncesinden belirlenmiştir. Asıl hiçbir zaman değişmemekte belki kelimeler değişmektedir. Kelimelerin ses, şekil değişimi ve hatta kimilerinin kaybolup yerine yenilerinin gelmesi cümle diziliş sistemini değiştirmemektedir. Türkçede asıl olan açıklayıcı ifadenin önce gelmesi daha sonra ise asıl anlatılmak istenenin sunulmasıdır. Bu Türk milletinin karakteristik özelliği ve aynı zamanda düşünce sistemini göstermektedir.⁴

Türk dilinin söz varlığını göstermesi bakımında en önemli eserlerin başında şüphesiz, Dîvânü Lugati't-Türk yer almaktadır. Türkçenin söz varlığını göstermesi bakımında önemli olan Dîvân ü Lugati't-Türk bize aynı zamanda Türk dili eğitimi açısından da önemli ipuçları sunmaktadır. Bu eser, bugün kesin olarak bilindiği üzere Kaşgarlı Mahmud tarafından yazılmıştır. Kaşgarlı Mahmud'un hayatı hakkındaki bilgilerimizin çoğunu yine kendi eseri olan Dîvânü Lugati't-Türk'ten öğrenmekteyiz. Eserinden öğrendiğimize göre adı, Mahmûd bin el-Hüseyin bin Muhammed Kâşgârî'dir. Hakkında edindiğimiz bilgilerin birçoğunu eserinin çeşitli yerlerinde kendisi hakkında yer alan kayıtlardan elde etmekteyiz.⁵ Kaşgarlı, Barsıgan/Barsgan'da doğmuş ve o

³ Mustafa Özkan, *İnsan İletişim ve Dil*, İstanbul 2008, 3F Yay., s.79.

⁴ İsmail Taş, "Dilde Düşünce Aktarımı", I. Uluslar Arası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi, 11-13 Eylül 2006, İstanbul. Ayrıca bkz.: İsmail Taş, TUDOK 2006, Bildiriler, İstanbul Kültür Üniversitesi Yay., İstanbul 2008, s. 137

⁵ Saim Sakaoğlu, "Kaşgarlı Mahmûd ve Dîvân'ı Üzerine", Merhaba, 2008 Kaşgarlı Mahmud Özel Sayısı, s. 370

çevrede büyümüştür.⁶ Doğum yeri bugün Kırgızistan'ın Issık Göl'ü yakınlarındadır. Kaşgarlı Mahmud, eserinden anladığımıza göre son derece iyi bir eğitim almıştır. Arapça ve Farsçaya hâkim olduğu oldukça açıktır. Sözlüğünü oluştururken, eserinden anladığımız kadariyle, Çin Seddi'nden başlayarak Kırım'a gelmiş, Hazar Denizi ile Kafkas Dağları'na kadar olan bütün ülkeleri gezmiştir.⁷ Eserini çok uzun ve zahmetli araştırmalar sonucunda tamamlamıştır.

Dîvânü Lugati't-Türk, pek çok özelliği ile Kaşgarlı Mahmud'un ilim adamlığı yönünü anlamak için ipucu olacak niteliktedir. Kaşgarlı Mahmud, Dîvânü Lugati't-Türk'te bir dil bilimci ve yabancı dil öğreticisinde bulunması gereken bütün özellikleri göstermiştir.

Dîvânü Lugati't-Türk'ün mukaddime bölümünü incelediğimizde, Kaşgarlı Mahmud'un eserini oluştururken pek çok sözlük biçimi konusunda bilgi sahibi olduğu, kendi sözlüğünü yazarken en iyi yöntemi belirlemeye çalıştığı anlaşılmaktadır.⁸ Kaşgarlı, eserinin mukaddimesinde eserini hazırlarken kullandığı bütün yöntemleri ve bu yöntemlerin nedenlerini izah etmiştir. İki dilli bir sözlük olan Dîvânü Lugati't-Türk'te kimi zaman kelimelerin daha iyi anlaşılması için Farsçadan örneklere de yer verilmiştir. Bu bize Kaşgarlı'nın, eserini karşılaştırmalı dil bilimci bakış açısıyla ele aldığını göstermektedir. Asıl önemlisi de kelimelerin anlam dünyasını gözler önüne sermesindeki maharetidir. Bu bakımdan kelimeleri ve kelimelerin çeşitli anlamlarını bir cümle ya da bağlam içinde göstermesi ayrı bir önem taşımaktadır.

Kaşgarlı Mahmud, eserini oluştururken muhakkak döneminin sözlüklerini incelemiş ve metot açısından değerlendirmiştir. Kaşgarlı, bütün bu sözlüklerden farklı olarak eserinde sözcüklerin çeşitli yapımlarıyla oluşturulmuş biçimlerine de yer vermiştir. Bu sebeple eserinin Türkçenin biçimbilim kaynağı olduğunu söylemek yanlış olmasa gerektir. Kaşgarlı pek çok yerde sözcüklerin türlerine, eklerin biçim ve işlevlerine dair bilgiler de vermiştir. Ayrıca eserde yansıma sözcüklerden, alıntı sözcüklere dek uzanan geniş bir sözcük dağarcığı bulmak mümkündür. Örneğin: *çek-* "noktalamak", *çekig*, *çekil-*, *çekin-*, *çekiş-*, *çektür-* vb.

Ayrıca bkz.: Zeynep Korkmaz, "Kâşgarlı Mahmud ve Dîvânü Lûgati't-Türk", Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C.1, Ankara 1995, s. 254

⁶ Besim Atalay, *Dîvânü Lûgati't-Türk Tercemesi I*, Ankara 1939, s.417

⁷ Zeynep Korkmaz, a.g.e., s. 254 vd. Ayrıca bkz.: G.G. Musabaev, "Kaşgarlı Mahmud'un Yaşamı Üzerine", *Türk Dili*, 27, 253, 1 Ekim 1972, s. 110

⁸ Zeynep Korkmaz, "Kaşgarlı Mahmud ve Oğuz Türkçesi", Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C.1, TDK Yay.:629, Ankara 1995, s. 241 vd.

Kaşgarlı Mahmud, yine eserinin ön sözünde, Halid bin Ahmed'in Kitâbü'l-Ayn adlı eserinden farklı olarak, yalnızca yaşayan sözcükleri ele almayı tercih ettiğini belirterek eş zamanlı bakış açısına sahip bir eser yazdığını açıkça belirtmiştir. Kaşgarlı'nın bu sözünden bir başka gerçek daha ortaya çıkmaktadır. Aruz vezni ilk kullanan kişi olarak bilinen ayrıca "El-Kitâb" adlı 18 ciltlik Arap dil bilgisiyle tanınan Sibeveyhî'nin hocası olan Halid bin Ahmed; önemli Arap dilcilerinden biridir. O dönemde Yunan dilcilerine ait çalışmaların Araplar tarafından neredeyse tamamının çevrildiği düşünüldüğünde Kaşgarlı'nın, döneminin Arap ve Yunan dilcilerinin çalışmalarını da yakından takip ettiği söylenebilir. Dîvânü Lugati'-Türk'teki sistemli ve titiz çalışma ilkeleri incelendikçe günümüz dil biliminin pek çok unsurunun Divânü Lugati'-Türk'te yer aldığı görülmektedir.

Kaşgarlı Mahmud, eserinde ses birimlerini düzenli ve ayırt edilebilir biçimde kullanmıştır. Bu yönüyle Kaşgarlı, Türk dili öğretiminde önemli bir özelliği ortaya koymaktadır. Türkçe'nin ses yapısını, dil özelliklerini titizlikle işlemek, örnekler yer vererek genişletmek, dil öğretiminde önemli olmaktadır. Kaşgarlı Mahmud, eserinde Türkçe'nin seslerini göstermek için özel bir alfabe kullanmıştır. Arap alfabesinde yer almayıp Türkçe ses sisteminde yer alan harflerin belirtilmesinin yanı sıra o/u, ö/ü ünlülerinin ayırt edilmesini de sağlayan bir alfabe kullanmıştır. Ayrıca ç, ñ, p gibi ünsüzlerin Arap alfabesine uygun olmayışı Kaşgarlı için önemli bir sorundu. Bu sebeple özel bir alfabe kullanmayı tercih etmiştir. Eserinde Uygur alfabesinin harflerini ve bunların ses değerlerini gösterdikten sonra en sık görülen sesleri, daha az görülen ya da yalnızca lehçelerde görülen sesleri, Arap alfabesinde bulunmasına karşın Türk lehçelerinde yer almayan sesleri göstermiştir. Bunun yanında uzun ünlülerin gösterilmesine de önem göstermiştir. Türk lehçelerini ses düzenlerine göre sınıflandırma yoluna gitmiştir.

Divânü Lugati'-Türk, sözlük olarak değerlendirilmesinin yanı sıra bir gramer kitabı olarak da değerlendirilebilir. Eserde, kelimelerin ses değerleri titizlikle ele alınmış ve dil öğretiminde esas olan telaffuz konusu inceliklerle işlenmiştir. Ses olayı olarak değerlendirilebilecek *işba'*, *imâle*, *işmâm*, *salâbet*, *rikkât* ve *gunne*'den söz edilmiş ve bunlar daha sonra tek tek açıklanmıştır. Kaşgarlı Mahmud, Türkçenin özellik ve inceliklerini eserinde titizlikle işleminin yanı sıra Arapça ve Türkçe ses düzenlerinin birbirinden farklılıklarını eserinin çeşitli bölümlerinde dile getirmiştir. Türkçede (*r, l, n*) ünsüzlerini içeren ad ya da eylemlerin bir başka ünsüzle bir arada kullanılabilirliğini ve bu ünsüz kümelerinin şairlerce tek bir ünsüz gibi kullanılabilirliğini belirtmiştir. Kaşgarlı, bütün bunların yanında ağızlarda meydana gelen ses değişimlerini, sadece söyleyişte yer alan farklılıkları da örnekleriyle açıklamıştır. Örneğin: *içtonlan-* ~ *iştonlan-* => "don (iç çamaşırı)

giymek". Ayrıca eserde ق(ğ) ve ح(ğ) ses değişimleri de açıklanmıştır. Oğuz ve Kıpçakların bu iki sesi birbirine dönüştürerek kullandığı örnekleriyle açıklanmıştır. Kaşgarlı, eserinde "Bunlar (Kıpçaklar), Türlerin *úuzım* dediği yerde *òuzım* derler." şeklinde açıklamalarda bulunmaktadır.

Kaşgarlı Mahmud, Dîvânü Lugati'-Türk'de yalnızca kelimelerin anlamlarını vermekle yetinmemiş cümle içinde kullanımlarını da örnekleriyle belirtmiştir. Bu yaklaşım yabancı dil olarak Türkçenin öğretiminde ve dil eğitiminde dikkate değer bir konudur. Yalnızca kelimenin anlamını bilmekle dilin derinliğine nüfuz etmek mümkün değildir. Kullanılan kelimelerin o dilin cümle yapısı içerisinde farklı anlamlar kazanması, düşünce dünyasının kelimelerde sezilmesi için kelimelerin cümle içerisinde kullanımı ortaya konmalıdır. Kaşgarlı, eserinde bu anlayışı titizlikle sergilemiştir. Başta verilen açıklamalarda ve sözlüğün madde başlarında ele alınan ek ya da kelime, istisnaları olsa da, mutlaka bir bağlam içerisinde verilmiştir. Ayrıca sözcüklerin bağlam içerisinde kazandıkları yan anlamlara ve mecaz anlamlara da değinmiştir. Böylece anlam alanlarını belirlediği sözcüklerin yapım eki almış diğer biçimlerine de yer vererek onların biçim alanlarını da belirlemiştir. Bu sebeple eser, Türkçenin söz dizimi hakkında fikir vermekte ve malzeme sağlamaktadır. Örneğin: *Ékki bugra égeşür otra kökeğün yançılır*. "İki deve çarpışır arada gök sine ezilir." vb.

Sözlük yazımı sadece kelimelerin anlamlarını vermek anlamına gelmemelidir. Kelimelerin anlam dünyasına nüfuz edebilmek, ses değişimlerini sergileyebilmek de bir o kadar önemlidir. Son yıllarda sözlük biliminin bakış açısı bu noktada değişmiştir. Kelimelerin salt anlamlarını vermenin yanı sıra zihinde oluşan anlam dünyasına da değinilmektedir. Kaşgarlı Mahmud bu anlayışı yüzyıllar öncesinde sergilemiş ve Türk dili öğretiminde gerekli olan bir bakış açısı sunmuştur. Türkçenin ana dil olarak öğretilmesinde dahi göz önüne alınması gereken bu anlayış toplumun zihninde yer alan söz dağarcığını açıklama ve inceleme metodunu göstermektedir. Kaşgarlı, kapsamlı sözlüğüyle Türklerin zihin dünyasını gözler önüne sermiş; pek çok sözlük maddesinde de Türklere özgü yargı, inanış, gelenek ve göreneklere yer vermiştir. Bütün bunların yanında Kaşgarlı Mahmud, eserinde kelimelerin anlamlarını belirtmesinin yanı sıra onların kökenlerini de göstermiştir. Örnek:

yumgak: yuvarlak ya da kıvrımlı herhangi bir şey.

yumgak tana: Uç lehçesinde kişniş tohumu. [Ayrıca burada çeşitli açıklamalara da yer verdiğini görmekteyiz: "tana" sözcüğünün de Farsçadaki "dâne" "tohum, tane" sözcüğünden Türkçeleştiğini düşünüyorum. vb.]⁹

⁹ Besim Atalay, a.g.e., "yumgak" maddesi.

Kaşgarlı Mahmud, eserinde kelimelerin anlamlarına değinirken bu kelimelerin toplumun çeşitli sınıflarında nasıl anlam bulduğuna da değinmiştir. Bazı kelimelerin kadınlar arasında nasıl anlam kazandığı, kadınlara özgü ya da erkeklere özgü farklı söylemleri varsa bunun nasıl olduğu, kölelere ya da devlet büyüklerine karşı hitap ederken ne şekilde telaffuz edilebileceği gibi hususlar ayrıntılı olarak ortaya konmuştur. Madde başlarında yer alan açıklamalar Kaşgarlı'nın dilin sosyal tabakalardaki değişik kullanımlarının farkında olduğunu göstermektedir. O günün Türk dünyasına ait pek çok özel ada yer vermesinin yanı sıra birçok özel adın verilmiş nedenine ilişkin açıklamalar da yapmıştır. Sözlüğü hazırlarken bunları da göz önüne alması dil öğretiminde ince bir metot uyguladığını göstermektedir.

Kaşgarlı, eserin ön sözünde Türkçenin öğrenilmesi ile ilgili bir dizi sebep ortaya koymuştur. Hatta bununla ilgili hadislere yer vermiştir. Burada bu hadislerin doğruluğu konusunu bilemiyoruz, ancak Kaşgarlı'nın eserine bir dayanak noktası belirlemesi açısından oldukça önemlidir. Bir dilin öğrenilme nedeni, dilin tanımını da etkiler. Kaşgarlı, Türkçeye çok değerli bir konum belirlemiş ve öğrenilmesi elzem olan bir dil olarak sınıflandırmıştır.

Kaşgarlı Mahmud, eserini Arap alfabesi ve kelime kategorisine göre sınıflandırmıştır. Arapça dil bilgisi sistemine göre sınıflandırmanın yanı sıra Türkçe kelimelerin anlamlarını Türkçe düşünce yapısına ve ses düzenine uygun şekilde açıklama yolunu seçmiştir. Arapça sözcük kategorilerine göre sınıflandırdığı sözcük ve yapılardan hareketle Türkçeyi öğretme yolunu seçmiştir. Birçok yerde Türkçe gramer yapılarına, özellikle eklerin yazılmasına, özen göstermesi; diller arasında ses/yapı karşılaştırmaları yaparak açıklamalarda bulunması onun eserini oluştururken yapısal bir yaklaşıma sahip olduğunu gösterir.¹⁰ Bu metotta daha çok dil bilgisi çözümlenmeleri, sözcük ve çeviri çalışmaları ön plana çıkmaktadır. Kaşgarlı da eserinde, dil bilgisi çeviri metoduna benzer bir metotla Türkçeyi öğretme yolunu seçmiştir. Bütün bunları göz önüne alırken kelimelerin gerçek anlamlarının yanı sıra, yan anlamlarının belirtilmesi, eklemeli bir dil olan Türkçenin eklerinden inceliklerle bahsedilmesi ve eklerin işlevlerinin belirtilmesi göz ardı edilmemiştir. Kelimelerin Türkçenin zengin anlam dünyasında nasıl yankı bulduğunu gösterebilmek için cümle içinde kullanımlarına ve örnek metinlere sıklıkla yer verilmiştir. Kelimelerin salt anlamlarının verilmesinden ziyade bağlam içerisinde açıklanması ve örnek metinlerin verilmesi, eserin dil öğrenimini daha anlamlı hale getirmesine katkı

sağlaması bakımından önemlidir. Bu bakımdan Dîvânü Lugati't-Türk modern bir sözlüğün özelliklerini taşımaktadır.

Dîvânü Lugati't-Türk, yalnızca kelime bilgisi sağlamanın yanında bizlere kültür dünyamızdan da derin izler sunmaktadır. Bizlere dil öğretiminde kültürün göz ardı edilemeyeceğini, kelimelerin dilin kullanımı esnasında çok engin manalar ifade edebileceğini göstermektedir. Kaşgarlı Mahmud, Türk dilinin öğretimi açısından çok ince bir metot izlemiştir. Baştan bu yana da belirttiğimiz gibi öncelikle dilin ses dağarcığını ortaya koyma yolunu benimsemiştir. Daha sonra kelimelerin gerçek anlamlarını belirtmekle birlikte dilde kullanım alanlarını ortaya koymuştur. Adeta Türk düşünce dünyasını eserine sindirmiştir. Buradan anladığımıza göre, Türkçe eğitiminde dilin düşünce dünyası, kültürel değerleri ve cümle sistemi göz ardı edilemeyecek öneme sahiptir. Dîvânü Lûgati't-Türk, adından ve Arap dilinin kurallarına göre düzenlenmiş olmasından da anlaşılacağı üzere, aslında Araplara Türkçe öğretmek için yazılmıştır. Ancak sadece bunu sebep olarak göstermek doğru değildir. Türk kültürünü, Türk dilinin gelişimini ve Türk dili öğretiminde izlenecek metodu ince bir çizgi ile bizlere sunmuştur. Kaşgarlı, bu eserinde Türk dili ile Arap dilinin adeta karşılaştırmasını yapmış, her iki dilin de kültür dünyası ile ilgili geniş ve çok yönlü bilgiler vermiştir. Sonuç olarak; Kaşgarlı Mahmud Türk dili eğitimcisi olarak, yalnızca kelimelerin anlamlarını vermekle yetinmemiş, kelimelerin anlam dünyasını, Türk düşünce dünyasını, kültür yapısını da işleme yoluna gitmiştir. Eğitim metodu açısından değerlendirildiğinde ise dil ile kültür, ses ile yazı, dil ve toplum iç içe yer almıştır.

Kaşgarlı, eserinde Türkçenin öğretimi konusunda öncelikle ses düzenine önem göstermiş; kelimelerin anlamlarını vermekle yetinmeyip cümle içinde kullanımları ve çeşitli anlamları ile ilgili örnekler vermiştir. Kaşgarlı'nın eserinde görüleceği üzere dil öğretiminde, o dilin konuşulduğu toplumun kültür dünyasının da göz önüne alınması gerektiği açıkça anlaşılmaktadır. Eser, Arapça sözlük düzenine göre oluşturulsa da adeta Arapça ve Türkçenin karşılaştırılması mahiyetinde olup Türk dilini ve Türk kültür dünyasını gözler önüne sermesi bakımından oldukça önemlidir.

¹⁰ Dil öğretiminde yapısalci yaklaşım hakkında ayrıntılı bilgi için bkz.: Ömer Demircan, **Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri**, İstanbul 2002, s. 150; Ömer Demirel, **Dünden Bugüne Türkiye'de Yabancı Dil**, İstanbul 1988, s. 30

KAYNAKÇA

- Besim Atalay, **Dîvânü Lûgati't-Türk Tercemesi I**, Ankara 1939, s.417
- H.Mustafa, Açıkgöz, **İletişim Felsefesine Giriş**, , Birey Yay., İstanbul 2003, 2.baskı
- İsmail Taş, “**Dilde Düşünce Aktarımı**”, I. Uluslar Arası Türk Dili ve Edebiyatı Öğrenci Kongresi, 11-13 Eylül 2006, İstanbul
- İsmail Taş, TUDOK 2006, Bildiriler, İstanbul Kültür Üniversitesi Yay., İstanbul 2008
- Mustafa Özkan, Hatice Tören, Osman Esin, **Yüksek Öğretimde Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım**, Filiz Kitabevi Yay., İstanbul 2006, 2.baskı
- Mustafa Özkan, **İnsan İletişim ve Dil**, İstanbul 2008, 3F Yay.
- Ömer Demircan, **Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri**, İstanbul 2002
- Ömer Demirel, **Dünden Bugüne Türkiye’de Yabancı Dil**, İstanbul 1988
- Saim Sakaoğlu, “**Kaşgarlı Mahmûd ve Dîvân’ı Üzerine**”, Merhaba, 2008 Kaşgarlı Mahmud Özel Sayısı, s. 370-380
- Zeynep Korkmaz, “**Kâşgarlı Mahmud ve Dîvânü Lûgati't-Türk**”, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C.1, Ankara 1995, s. 254
- Zeynep Korkmaz, “**Kaşgarlı Mahmud ve Oğuz Türkçesi**”, Türk Dili Üzerine Araştırmalar, C.1, TDK Yay.:629, Ankara 1995, s. 241 vd.